

5/924/27
nr 597 2705

**WYDAWNICTWO
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO**

Tom II.

Zeszyt 19 i ostatni 20.

**Z PRZESZŁOŚCI
ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO
I OKOLICY**

**SZKICE MONOGRAFICZNE
Z ILUSTRACJAMI**

*

**REDAKTOR
MARJAN KANTOR-MIRSKI**

*

**WSZELKIE PRZEDRUKI I REPRODUKCJE Z NINIEJSZEGO
DZIEŁA SĄ WZBRONIONE.**

SOSNOWIEC, DNIA 30 PAŹDZIERNIKA 1932 R.

W 307677
1044383 II

R-05/924/27
16 M

nedykt *Eminomicz*, subdelegat grodzki wieluński, świeżo upieczony szlachcic księstwa Siewierskiego, nobilitowany przez Kajetana Sołtyka, biskupa krakowskiego i księcia siewierskiego, w dniu 14. czerwca 1780.

Okolice wioski to odwieczne siedlisko ludzkie. Dowodem tego są *znaleziska*, które przed kilku miesiącami odkryła przypadkowo na terenie osady dziatwa szkolna. Były to *urny* i *popielnice*. Zostały przez nieświadomość porozbijane.

Dzisiejsze Pyrzowice niczem nie przypominają dawnych. Znikły z powierzchni *stawy* otaczające niegdyś wioskę jak: *Jeżowy*, *Zalewek*. *Kolawy* i *Wierzchowisko* — przepadły przysiółki *Chrosty*, *Mostkowa Smuga*, *Żar* i *Mostki*, pozostał tylko jeden, zwany *Celiny*¹⁾. którego właścicielem przy końcu XVIII. wieku był Andrzej *Porębski*. Zagięły w niepamięci nazwy wzgórz, jak *Jeziorna Góra* i *Gościnna Góra*, na których niegdyś palono *sobótki*. Przepadł również i piękny *dwór* modrzewiowy i odwieczne lipy, otaczające go wkoło. Po dawnych wolnych kmieciach, po owych *Gajdach*, *Sarnach*, *Szczyrbach*, *Wojtarczykach* i *Stotach* ani śladu również niepozostało. Razem z nimi zatraciły się ich przebogie *barcie*, co w lesie przezwanym *Żar* rozmieszczone były. Również i stara *karczma* stojąca pod lasem przy drodze do *Zendeka*, co w swych izbach gościła kilkakrotnie dwory „Imci Panów Komisarzy“ biskupa *Zadzika*, szlachetnie urodzonych dygnitarzy księstwa Siewierskiego i cały szereg dostojników kościelnych, przestała istnieć w pierwszym dziesiątku XIX.

Obecne Pyrzowice to zapadły kąt, ogołocony ze wszystkiego, co niegdyś było jego ozdobą.

MYSZKOWICE. (Odległość od Będzimu 18 klm na półnc. zachód.)

W głębokim *jarze* wyżłobionym niegdyś przez wody *épo.* ki lodowcowej w północnem zboczu wału górskiego, poczynającego się pod *Zawadą*, rozłożyła się przed wiekami wioska *Myszkowice*.

Dążąc drogą od strony *Sączowa* czy *Siemoni*, nie dostrzegamy nic, coby wskazywało, że w pobliżu istnieje ludzkie osiedle. Dochodzimy szczytami wzgórz do miej-

¹⁾ Obecnie samoistna wioska.

MYSZKOWICE.

Dwór modrzewiowy.

sca gdzie krzyżują się drogi Sączów — Zawada i Siemonia — Pyrzowice, stajemy pod przydrożną kapliczką i chociaż trzymamy się mapę w ręce i wiemy, że wioska tuż powinna być, a przecież jej nigdzie nie widać. Postąpiwszy jeszcze kilka kroków, spostrzegamy nagle szyję *jaru*, który w gwałtownym upadzie zagłębia się gdzieś w otchłań, na końcu której widnieje pierwsze osiedle wioski. Schodzimy jeszcze niżej i oto znajdujemy na dnie *jaru* nadzwyczaj malowniczą wioskę. której chaty rozlokowane są po obu stronach drogi, lub też „czepiają” się zboczy *jaru* w przepięknych grupkach, tonąc w zieleni sadów i ogrodów, w gajach brzozowych, pełnych czerechy skrzydlatej, koncertującej w porze letniej od świtu do nocy.

W tej przepięknej wiosce z nadzwyczaj zdrowem i czystym powietrzem, w porze letniej cisza panuje niewykła — choć powinno tu pulsować życie i rozgwar, bo miejsce wymarzone na letnisko, tembardziej że komunikacja z wioską przedstawia się wcale dobrze.

Początki wioski mają sięgać według legendy czasów przedhistorycznych. W r. 1223 osada wchodzi w skład parafji w Siemoni, utworzonej za staraniem księząt na Opolu. Około r. 1340 wioska już płaci dziesięciny klasztorowi na Zwierzyńcu.

Myszkowice. to odwieczna siedziba i gniazdo rodowe *Myszkowskich*, herbu *Pilawa*.

W XV. wieku dziedzicem wioski był Jan *Myszkowski*. Po nim gospodarzyli tu *Joachim*, *Jan*, *Michał Myszkowscy* i ich następcy aż do końca XVIII. wieku. Na początku XIX. wieku Myszkowice przeszły w ręce *Grabiańskich*, a przed kilkunastu laty nabyli je *Głazewscy*.

O górnictwie na obszarze wioski nie wiele da się powiedzieć. Archiwa Urzędu Górniczego w Dąbrowie wspominają o *kopalni glinki ogniotrwałej* istniejącej tu już w r. 1824.

Do zabytków wioski należy *dwór modrzewiowy* z gankiem o dwóch słupach kamiennych. Zupełnie zczerniały od starości, choć jeszcze krzepki, dożywa swych lat w cieniu prastarej olbrzymiej lipy, mierzącej w średnicy pnia do 150 cm. Obok stoi drugi *budynek* również *modrzewiowy*, {który ongiś był przytuliskiem nielicznej służby dziedziców wioski. Po dawnym *lamusie* pozostały tylko ruiny. Przy dworze istniała

MYSZKOWICE.

Starożytna kaplica.

jeszcze pod koniec XVII. wieku *kaplica* domowa, która w jakimś kataklizmie dziejowym została zburzona. Pewne części z jej ołtarza zostały wmurowane w *pomnik*, widniejący do dzisiaj w *gaju brzozowym*, zasadzonym przez Jana Myszkowskiego w r- 1672 (jak świadczy napis na pomniku). Owe części wmurowane przedstawiają się jako dwie *płyty marmurowe*. Na jednej widnieje data 1607, znaki liturgiczne i nazwisko *Joachim Myszkowski*, — na drugiej data 1608, wyrazy „*Amor Vincet Omnia*” (Miłość zwycięża wszystko) i nazwisko *Jan Myszkowski*, Ponad płytą wyryte jest zdanie: *Jan Myszkowski te Dąbrowe* (lasek) *zapuścił 1672*, zaś obok *herb*.

Nieco niżej lasku, na przeciwnej stronie drogi, stoi *kaplica* zbudowana z kamienia polnego, pochodząca z czasów Jana Myszkowskiego, którego okoliczna ludność zwała *hrabią bez butów*. gdyż rzeczywiście chodził w dziurawych butach, lecz nie dlatego, aby nie miał ich za co kupić, tylko z tego powodu, że ostatkiem mienia dzielił się z tymi, co byli w prawdziwej potrzebie.

ŁUBIANKI. (Odległość od Będzina około 15 km, na półnc. zachód)

U stóp góry wysokiej na 398 m przezwanej „*Łubianka*“ leży starożytna osada zwiąca się *Łubianki*.

O początkach osady głucho w dziejach. Legenda tylko opowiada, że w bardzo dawnych czasach na „*Łubiance*“ stał pogański *chram* (świątynia), zaś u stóp góry osada. Pewien rycerz walcząc w obronie wiary chrześcijańskiej z bałwochwalcami zgromadzonymi wokoło świątyni, wystrzelawszy cały zapas strzał, chwycił za *łubie* czyli *sajdach* albo *kołczan* i broniąc się nim do ostatnich sił, dotarł do wnętrza *chramu*, zwałił posąg *bożka*, a chwyciwszy palącą się *głównię* z ołtarza *wiecznego ognia*, podpalił *świątynię*, ginąc sam w *plamieniach*. Od tego czasu górę nazwano *Łubianką*, zaś osadzie nadano miano *Łubianki*.

Wioska była początkowo własnością *książęcą*, i przeszła jako *darowizna* w ręce *biskupów krakowskich*. W dniu 14 marca 1442 *Zbigniew Oleśnicki* biskup krakowski oddał braciom *Ożarówskim* z *Ożarowic* 6 *łanów roli* i *karczmę*. W ten sposób wioska posiadała w XV. wieku *dwóch właścicieli*. W

kilkanaście lat później transakcja zamienna z Ożarowskimi została zanulowana i całe Łubianki znalazły się zpowrotem w rękach biskupich i pozostawały w nich aż do r. 1790.

Na okolicznych górach widnieją gdzieniegdzie kamienie, mające ponoć tę własność, że w pewnej porze dnia (zdaje się w południe) pokrywają się kroplami rosy. Z tego powodu lud zwie je *plączącemi kamieniami*. Podanie opowiada, że są to kamienie z *Łysej Góry* (Świętokrzyskiej), gdzie stała świątynia *Lela Polela*. Z chwilą gdy wiara chrześcijańska zaczęła płynąć w te okolice, wypierając bałwochwałstwo, z rozkazu bożka, bogini śmierci *Marzanna*, kamieniami zbieranymi na *Łysej* siała śmierć wśród dawnych wyznawców. Zginęło moc ludu od tych pocisków także w okolicy Łubianki, — a kamienie, które spowodowały niewinną śmierć nowych chrześcijan, do dziś czynią pokutę, oblewając się łzami żalu raz na dzień.

SIEMONIA. (Odległość od Będzina około 14 km, na półnc, zachód.)

W uroczej kotlinie, leżącej u stóp *Popiej Góry* i w pobliżu źródeł *Osy*, wyrosła przed wiekami wieś *Siemonia*.

Odwieczność wioski jako osiedla ludzkiego jest niezaprzeczona. Nie brak dowodów, że okolica Siemoni od czasów najdawniejszych była zamieszkała, wszak przed kilkudziesięciami laty w wiosce odkryto *groby typu łżyckiego* (kultura łżycka obejmuje okres lat 1400 — 350 przed narodzeniem Chrystusa), a zarazem natrafiono na ślady kopalni z *epoki halsztackiej* (starszy okres żelaza r. 800 — 500 przed narodz. Chrystusa) Tędy przechodził w zamierzchłych czasach *szlak drogowy* łączący okolice późniejszego Krakowa, z starożytną *drogą rzymską* t. zw. *bursztynową* i tędy wiódł już w X. wieku *szlak handlowy Śląsko — Krakowski*. Jest to dowodem, że Siemonia jako osiedle ludzkie sięga bardzo głęboko w czasy starożytne.

O starożytności osady świadczy również znane z kronik śląskich zdanie, które mówi: „*kiedy Kraków budowano, to do Łubszy przez Siemonię po piwo jeżdżono*“. Ponieważ zdarzenia prawdziwe musiały dać początek powieściom gminnym, przeto można wnioskować, że Siemonia starożytnością nie ustępuje grodowi Krakowa. Nie bez znaczenia jest i fakt utwo-

zenia parafji w wiosce już około r. 1223 czyli w zaraniu bytu chrześcijaństwa na ziemiach naszych.

Rozumie się, że nazwa wioski jest nowszego pochodzenia i sięga zapewne pierwszej połowy XII. wieku.

Pierwszą historyczną wzmiankę o wiosce czerpiemy z kronik śląskich, które mówią że około r. 1223 już istniał kościół w *Siemuni*. Następną wiadomość o osadzie znajdujemy w registrach świętopietrza z r. 1326, wreszcie w przywileju Jana Grot, biskupa krakowskiego, wydanego w r. 1337 w sprawie sołtysostwa w Winiarach, przy którym świadczy *Mikołaj pleban z Siemuni*.

W XV. wieku wioska dzieliła się na trzy części. Na roli szlacheckiej siedzieli Urban i Jan *Świerczynowie* herbu *Nowina*, majątek rycerski (praedia militaria) dzierżyli Grzegorz, Jaśko, Stanisław i Mikołaj *Kapustowie* herbu *Strzemię*. Role zagrodnicze należały do *plebana* miejscowego. Pod koniec XVI. wieku znikają z wioski nazwiska Świerczynów i Kapustów, a na ich miejsce występują jako dziedzice *Siemońscy*. Pierwszy z nich Balcer (Baltazar) *Siemoński* tytułujący się „pisarzem ziemskim księstwa Opolskiego i Raciborskiego“, występuje jako Komisarz w sporze granicznym w r. 1624, wynikłym między Wojciechem Mieroszewskim, a biskupem krakowskim Marcinem Szyszkowskim jako księciem Siewierskim, o granicę księstwa pod Czeladzią. Drugi, Zygmunt *Siemoński* świadczy w sporze granicznym w r. 1671 między Frankenbergiem z Pyrzowic, a Jakóbem Zadzikim, biskupem krakowskim i księciem Siewierskim. Siemońscy przesiedzieli tutaj do końca XVIII. wieku. W XIX. gospodarzyli w wiosce *Zalassowscy*, *Pigłowscy*, a nawet *Grabiańscy*.

W czasie najazdu Tatarów w XIII. wieku Siemonia została doszczętnie zniszczona. Odbudowana zpowrotem, legła ponownie w gruzach w XV. wieku i w czasie najazdu Bolesława księcia na Cieszynie na księstwo Siewierskie. Po raz trzeci doznała podobnego losu w r. 1451 od band Jana z Welczyna. W czasie wojen szwedzkich żołdactwo zrabowało wioskę do ostatniej kury i ziarna. Biskupi krakowscy litując się nad nędzą ludności, zwolnili wioskę od dziesięcin kościelnych na lat trzy.

Wioska była osadzona na 8 łanach kmiecych i 4 zagrodniczych. Posiadała *dwa* osady młynarskie z *młynami*, zwane

Przykrupek i *Mojki* (ostatnia zwała się później *Łata*, wreszcie *Podmłynie*), osadę leśną *Ostreżnica* (w stronie zachodniej) wreszcie osadę górniczą *Popie*. Przy drodze do Sączowa stała *karczma-zajazd*, w której ostatnim arendarzem był Kuba *Dumanowicz*, (r. 1732), zubożały szlachcic. Karczma po zgorzeniu, już nie została odbudowana.

Jak już wyżej powiedziano, kościół tutejszy istniał już około r. 1223, a fundatorami jego mieli być książęta opolscy. Wskazywało by to, że data erekcji kościoła jest znacznie wsześniejsza. W rejestrach z r. 1226, parafia siemońska na leży do znaczniejszych, a plebani jej często spełniają różne funkcje dygnitarские przy kurji biskupiej, jak np. w r. 1337 *Mikołaj proboszcz z Siemoni*. Kolatorami kościoła po Janie Świerczynie i *Pawle Szczerbie plebanie siemońskim* (r. 1450 — 1460) byli biskupi krakowscy.

Kościół tutejszy był bogato uposażony w dziesięciny snopowe, konopne i pieniężne z wsi: Korzystek, Góry Siewierskiej, Gawrzyc, Dobieszowic, Brzękowic, Strzyżowic i Sączowa.

Początkowo istniał tu kościół modrzewiowy pod wezwaniem *Wszystkich Świętych*. Po pożarze w XIII. wieku wzniesiono drugi, który dotrwał do końca XVIII. wieku. Staruszek ten odnawiany przez plebanów miejscowych *Franciszka Landeckiego* (r. 1738), *Sabestjana Kuczewicza* (r. 1760), wreszcie przez *Stanisława Jasińskiego* (r. 1795), popadł w zupełną ruinę w XIX. wieku, i w r. 1881 został zupełnie przebudowany od fundamentów. Konsekracji jego dokonał *Tomasz Kuliński*, biskup kielecki w r. 1883.

Wnętrze kościoła o stropie płaskim. nie posiada żadnych pamiątek. W jednym filarze bramy cmentarnej wmurowana jest jakaś płaskorzeźba, przedstawiająca jakiegoś rycerza w zbroi. Napis nad płaskorzeźbą zatarty wpływami atmosferycznymi, jest zupełnie nieczytelny, tak samo jak i herb na tarczy. Kościół otaczają odwieczne lipy o znacznej grubości.

Górnictwo na terenie wioski sięga bardzo odległych czasów, o czym świadczą odkryte w pierwszej połowie XIX. wieku ślady kopalni z okresu żelaza. Po r. 1795 Prusacy utworzyli na *Popiej Górze kopalnię rudy żelaznej*, która była czynną jeszcze w r. 1816 o czym świadczą akta znajdujące się w Archiwum Urzędu Górniczego w Dąbrowie Górn. zatytu-

łowane *Anschnitt von den Königl Pollnischen Eisen Erz Gruben zu Siemonie*“. Około r. 1822 otwarto w wiosce nową kopalnię rudy żelaznej, i nazwano ją *Hauke*. Najwyższa jej produkcja wynosiła rocznie 7675 kibli. W kierunku północno wschodnim od tej kopalni istniała w r. 1841 druga kopalnia rudy żelaznej, eksploatowana przez osoby prywatne. Około r. 1855 otwartą została na południowo wschodnich stokach *Popiej Góry* trzecia kopalnia rudy żelaznej, i nazwano ją *Łata*. Niektóre z tych kopalń czynne były do r. 1875 zasilając rudą huty w Pradłach, Pankach i Porębie.

Wioska w r. 1827 liczyła 36 domów i 236 mieszkańców, zaś obecnie liczba mieszkańców wynosi około 750 głów.

W stronie zachodniej od Siemoni, istniała niegdyś wieś *Gawrzyce*. będąca w XV. wieku własnością Jana *Siestrzenczewicza* herbu *Kornicz* i Mateusza *Mokrskiego*. Posiadała 8 łanów kmiecych i 2 role rycerskie. Osada ta nieistnieje już od dawna i prawdopodobnie znikła z powierzchni ziemi w czasie najazdu szwedzkiego w r. 1655. Pod względem kościelnym należała do parafji w Siemoni.

SĄCZÓW. (Odległość od Będzina 17 klm. na północ. zachód)

Na południowym zboczu wału górskiego, poczynającego się nad Brynicą pod Niezdarą, a kończącego się na Łubiance, leży odwieczna osada *Sączów*.

Przepiękna okolica, precudne widoki, balsamiczny zapach lasów, szmaragdy łąk, kobierce pól, mozaika sadów ogrodów, poszczerbione szczyty wzgórz Tarnogórsko Olkuskich, co ostatnim wysiłkiem wyskoczyły w przestworza kilkunastu garbami, broniąc niby groźne bastjony dostępu do wioski wichrom północy i poświstom wschodu, — stawiają Sączów w szeregu miejscowości, któremi nie każda dzielnica może się pochwalić. I dziwić się należy, że tak urocza miejscowość, posiadająca pierwszorzędne połączenie z całym Zagłębiem i Śląskiem, w postaci *wspaniałej szosy*, pozostaje w zupełnem zapomnieniu, choć w porze letniej powinna się roić od letników. Cisza tu panuje niezmierna. Przerywa ją czasem dźwięk dzwonka z wieżyczki świątyni, co ze wzgórze kościelnego panuje nad całą okolicą, — lub poszept prasta-

rych drzew, szumiących czarowne bajki o prawiecznych dziejach tego zakątka, o kurhanach najeźdźców, mogiłach pra-ojców, o dawnem i odwiecznym życiu tej przepięknej okolicy, co minęło jak mija wszystko, może tylko prócz łez „płaczących kamieni“, które przenoszone rozkazem „Lela-Polela“ z „Świątokrzyskiej“ na „Grójec“ lubszański, tutaj upadły w okolicy, niosąc śmierć pradziadom, burzącym chramy i prastare bogi, by zrobić miejsce dla potęgi Krzyża. W jesiennej porze, gdy przez wzgórze Sączowa przekolebią się wichry północy, — gdy zewrą się z podmuchami pędzącymi od wschodu, — gdy skotłują się nad wioską, — zatargają wierzchołkami odwiecznych lip, rosnących na obejściu dawnego kościółka i załomocą resztkami modrzewi, drzemających na wzgórzu obecnego kościoła,—to zdaci się, że w poszumie ich, słyszysz surmy bojowe rycerzy Łokietkowych, co po zwycięstwie, od grodu Siewioru pędzili najeźdźców śląskich aż po grzbiety wzgórz sączowskich i tu w wiosce przywarowali, dla nabrania oddechu,—zda ci się że w poświście ich, słyszysz wrzawę bojową straceńców twierdzy dankowskiej, co nie upadłszy na duchu w czasie „potopu“ szwedzkiego, pod wodzą Warszyckiego, rzucając się tu i tam, pod wioską tłukli Szwedów „wespołek“ z ludnością miejscową. Gdyby to mogła przemówić ta kolumna z polnego kamienia ozdobiona krzyżem, stojąca pod osadą, przy drodze wiodącej do szosy siewierskiej, powiedziałyby nam coś więcej, bo była świadkiem wielu zdarzeń i wypadków.

* * *

Początki wioski sięgają prawdopodobnie czasów Bolesława Chrobrego. Aby to prawdopodobieństwo uzasadnić, musimy zapoznać się z nazwą osady i zmianami, jakim uległa z biegiem czasu. Wiadomo, że jej nazwa do XIV. wieku brzmiała *Sondczow* (*Sądczow*). W początkach XV. wieku zwie się *Sandczow*, około 1460 r. *Sondczów*, wreszcie na początku XVIII wieku *Sączów*. Ponieważ w początkowej nazwie wioski tkwi źródłosłów *sond*, *sąd*, wobec tego wypadłoby twierdzić, że założycielem osady był *Sądek*¹⁾ rycerz Bolesława Chrobrego.

1) Dr F. Piechosiński. Rycerstwo polskie wieków średnich. t. II. str. 199, 370.

2) Jak wyżej str. 227.

Kościół parafjalny w Sączowie.

Kaplica stojąca na miejscu dawnego kościoła
w Sączowie.

Istniał jeszcze inny *Sąd* wzgl. *Sądek*²⁾ w latach 1113—1125, który jest wymieniony w albumie konfraterni klasztoru lubińskiego, a należący do rodu *Odrowążów*. Jeżeli zważymy, że w r. 1224 *Iwo Szawłowicz Odrowąż*, biskup krakowski funduje kościół i parafję w wiosce, to nasuwa się przypuszczenie (z uwagą na to, że przecież już w r. 1223 istniała parafja w Siemoni, oddalona od Sączowa zaledwie o niecałe 3 kml.), że ta fundacja wypływała z chęci udostojnienia siedziby krewniaków Iwonowych czyli *Odrowążów*. Jak tam było z powstaniem wioski, trudno sądzić,—jednak to pewne, że początki jej sięgają jeźli nie X. względnie XI wieku, to niezawodnie początków XII stulecia.

Niegdyś obszar wioski był znacznie większy od dzisiejszego. Do Sączowa należała osada leśna *Osie* (dziś *Ossy*), leżąca na lewym brzegu *Ossy* (dopływ *Brynicy*), stanowiąca dziś oddzielną wioskę. Na zachód od *Osia*, nad *Brynica* widniał młyn zwany *Lipki*, a obok kilka chałup zagrodniczych (dziś nazwa ta i młyn nie istnieje). W stronie południowej, wśród borów dawnej *puszczy* zwanej *Świrkliniec*, widniała *sadyba bartnicza* przezwana *Pustki* (późniejszy *Wymysłów*). Na zachód od tej *sadyby* stał nad *Brynica* młyn, nazwany *Luboń* (później *Młyn djabelski*), dziś nieistniejący. Między *jedynastu* odnogami *Brynicy* stało na wysepkach kilkanaście chat *wodnych ludzi*, trudniących się w lecie połowem ryb, zaś w porze zimowej pędzeniem smoły. Dzisiaj po tych osadach i *sadybach* i młynach ani śladu nie pozostało. Zniszczyły je wody *Brynicy*, lub zachłanność i piekielna nienawiść germańskich dziedziców zamku w *Świerklańcu*.

O pierwszych dziedzicach wioski nic nie wiemy. W XV wieku częściowymi właścicielami jej byli *Mateusz*, *Dersław Ozorowscy* (*Ożarowscy*). W tym samym czasie biskupi krakowscy posiadali tu znaczne obszary ziemi t. zw. *role poświętne*, na których siedzieli *kmiecie świętnicy*, co dowodzi że przed wiekiem XV część Sączowa była wsią *narokową kościelną*. Na części *Ożarowskich* gospodarzyli później *Siemońscy*, *Osońscy*, *Karońscy* i *Grabiańscy*, zaś część biskupia przeszła na własność rządową. W międzyczasie część ról biskupich zalesiono i te części są dziś w posiadaniu *Towarzystwa Przemysłowo—Górniczego „Saturn“*.

Wioska była świadkiem wielu wydarzeń dziejowych. W

r. 1290 po krwawej bitwie pod Siewierzem, Władysław Łokietek pędząc za rozgromionymi Ślązakami aż pod Sączów, tutaj kilka godzin ze swoimi wojakami odpoczywał. W czasie najazdu na Siewierszczyznę braci Wacława księcia Cieszyńskiego, niezadowolonych ze sprzedaży księstwa Siewierskiego, wioska została spalona i zrabowana w r. 1445. Podobnemu losowi uległa wioska w r. 1655, gdy ciągnęły tędy wojska szwedzkie Hartfelda. W dniu 24. listopada 1809 r. na Sączów napadła banda łotrzyków sformowana przez Jana *Mordelskiego*, dezertera z gwardji narodowej. Banda wpadłszy do wioski, zabierała się do rabunku, lecz natrafiwszy na niespodziewany opór mieszkańców, w popłochu rozbiegła się po lasach. Sam tylko Modelski zdołał obrabować dokumentnie miejscowego gospodarza Tomasza *Małotę*, który tak się rozsierdził na rabusia, że postanowił go wysledzić. Widocznie dopiął swego, bo w *Księdze cyrkularzy Podprefektury powiatu Lelouskiego i Pilickiego*, prowadzonej w Urzędzie Burmistrzowskim w Będzinie, znajduje się notatka, że Małota „dał Urzędowi Będzińskiemu za fatygę wysledzenia i odebrania rzeczy sumkę zł. pol. 6 na ręce Łukasza Twardokęsa“.

W wypadkach r. 1831 wioska wzięła o tyle udział, że dobrowolnie i bez żadnego nakazu dostarczyła bez zapłaty wiele żywności i furazu do Częstochowy, na „użytek wojska polskiego, — zaś w czasie powstania r. 1863 była przez pewien czas przytuliskiem rozbitków, którzy tędy przedzierali się na Śląsk, uchodząc przed mściwą ręką moskiewską.

Od r. 1224. Sączów stanowił samodzielną parafję. Pierwszy kościół ufundowany przez *Iwona Odrowąza*, biskupa krakowskiego w r. 1224, stał we wschodniej części wioski, przy drodze wiodącej do Myszkowic. Kościół ten zbudowany z modrzewia spłonął przy końcu XIV wieku. Na jego miejsce wzniesiono murowany z białego polnego kamienia, dedykując go św. Jakóbowi. Gdy i ten spłonął, wybudowano znów drewniany. Ten dotrwał do połowy XIX w. Z powodu ruiny, która zagrażała niebezpieczeństwem, zamknięto go w r. 1850 a nabożeństwa przeniesiono do kaplicy w Ożarowicach. Nowy kościół wybudowano w r. 1854 na tem miejscu gdzie obecnie stoi.

Górnictwo na terenie wioski sięga mniej więcej r. 1799. Około r. 1810 otwarto w Sączowie *kopalnię rudy żelaznej*, która dotrwała do r. 1865. Około r. 1870 czynił tu poszukiwania górnicze Gamper, lecz z jakim rezultatem, nie umiem powiedzieć. Prócz tego istniała w r. 1824 we wschodniej części osady *kopalnia glinki ogniotrwałej*.

TĄPKOWICE. (Odległość od Będzina 20 km na północ, zachód)

W pobliżu dawnej granicy, przy szosie Siewierz—Niezdara, leży wioska *Tąpkowice*.

Dawniej zwała się *Tomkowice*, (XV. wiek) *Tomikowice* (XVII. wiek) wreszcie *Tąpkowice*. W XV. wieku była własnością Stannisława *Rudzkiego*, herbu *Piława*. Pod koniec XVI. a następnie przez cały wiek XVII. siedzą tu *Frankenbergi* (Frankenberki). W XVIII. wieku gospodarzą w wiosce *Pigłowscy* a w XIX wieku aż do r. 1870 *Grabiańscy*.

Do wioski należała osada rybacka zwana *Biesie*, którą później przezwano *Niezdara*. Rozwinęła się dopiero po r. 1815 przez utworzenie tutaj granicznej komory celnej.

Piękny *dwór* pański i *folwark*, który widniał w stronie wschodniej wioski, dziś nie istnieje.

TWARDOWICE. (Odległość od Będzina 14 km. na północ.)

W górzystej okolicy i w pobliżu źródeł *Jaworzniaka*, usadowiła się przed wiekami osada *Twardowice*.

Odwieczna ta wioska, pamiętająca zapewne legendarny chrám pogański na *Łubiance*, pod względem położenia i rozmieszczenia podobna jest do *Góry Siewierskiej*. Wszędzie na okolicznych górach widnieją ślady dawnego, a dziś nieistniejącego górnictwa, wszędzie zypiska ziemi, kupy gruzu zarosłe zielskiem i trawą, oraz charakterystyczne dołki i jamy. Jeszcze przed kilkudziesięciu laty w zachodniej stronie wioski, po wzgórzach rosły lasy, a dziś nawet śladu po nich nie pozostała.

Twardowice są gniazdem rodowem *Twardowskich* herbu *Rogala*. W drugiej połowie XV. właścicielem wioski był *Kazimierz Twardowski*. Pod koniec XVIII. wieku siedzieli tu *Pigłowscy*,

z których *Michał Feliks Pigłowski*, był sędzią ziemskim księstwa Siewierskiego w r. 1761. Pigłowscy skończyli się mniej więcej około r. 1820, ich miejsca jako dziedzice Twardowicz zajęli *Grabiańscy*, wreszcie *Grabowscy*.

Wioska posiadała 8 łanów kmiecych. Należały do niej dwa przysiółki: *Wtłcza Góra* (leżał w stronie południowej przy źródłach Jaworznika) i *Borek* (leżał w stronie zachodniej pod lasem). Przysiółki wymienione znikły około r. 1807. *Dwór* pański stojący w stronie północno-wschodniej dotrwał do r. 1850. Równierz i *karczma* zwana *Browarem* przestała istnieć w tym samym czasie. Stała po prawej stronie drogi. wiodącej do Zawady.

O górnictwie na terenie wioski tyle tylko wiemy, że około r. 1720 była czynną *kopalnia rudy żelaznej*, która leżała między wsią a przysiółkiem Borek, oraz *kopalnia glinki ogniotrwałej* na Wilczej Górze. Eksploatowano ją jeszcze w r. 1824.

W r. 1827 osada liczyła 15 domów i 103 mieszkańców. Dworskich domów było 5 z 31 mieszkańcami

KONIEC TOMU II.

ŹRÓDŁA

z których czerpano materiały

Archiw. paraf. w Sączowie *Archiw. paraf. w Będzinie*. *Archiw. paraf. w Siewierzu*. *Archiw. m. Siewierza*. *Kronika szkoły w Ożarówicach* *Kodeks dypl. kat. krak.* *Dr. F. Piehosiński*. *Rycerstwo polskie, J. Długosz*. *Lib. Benefic* *Boczek* *Kodeks dypl. II. Łabędzki*. *Górnictwo*. *Mapy Szeszyna i Hempla* *Opowiadania starych ludzi* *Pusch*. *Geognostische Beschreibung ron Polen*.

Dodatkowy spis prenumeratów

(Uzupełnienie do tomu I.)

Bobrowniki.		Zychowicz F.	1
Urząd Gminny	1	Zieleziński W. Inżynier	1
Czeladź.		Zw. Zaw. Prac Przem. i Handl.	1
Ples Władysław, Urzędnik	1	Księgarnia Ludowa	5
Sadowski J. Urzędnik	1	Kopalnia „Flora“.	
Czeladź Kop. „Saturn“.		Gadomski T. Inżynier	1
Skorupowa	1	Ludwikowski W.	1
Tokarski J.	1	Grodziec.	
Dąbrowa Górnicza.		Gluziński R.	1
Bluszcz A.	1	Lipa J.	1
Dybek B.	1	Skarbiński S. Inżynier	
Dorman Marja	1	Dyrektor Tow. Grodzieckiego	1
Holewiński F.	1	Gołonóg	
Kożakowska M.	1	Kałuża S.	1
Knapik S.	1	Gniazdów.	
Kalkowski A.	1	Konecka K.	1
Krause L.	1	Kołtunek H.	1
Lis P.	1	Działach Z.	1
Łapińska S.	1	Katowice.	
Maik M.	1	Księgarnia Mikulskiego	5
Puchalski Z.	1	Kielce.	
Rożański S.	1	Księgarnia Leona i Ski	5
Raczyński F. M.	1	Kraków.	
Rusakow K.	1	Księgarnia Gebethner i Wolf	
Świrtun W. Dyrektor Huty Bankowej	1	Księgarnia T. S. L.	1
Smuła A.	1		
Szmidt. J.	1		
Wolski W.	1		
Winkiel L.	1		
Żurek I.	1		
Zabochnicki P.	1		

Kozienice.		Bułanowski J.	1
Kowalski, Starosta	1	Bujanowski M.	1
Koziegłowy.		Baromski W.	1
Przybyła J. Kieownik Szkoły	1	Kowalska Helena	1
Lublin.		Kwaśniak Sylwester	1
Księgarnia Gebethner i Wolf	5	Libthal B.	1
Lwów.		Latała B.	1
Księg. Gubrynowicz i Syn	5	Levitoux H. Dyrektor	1
Księg. T. S. L.	5	Łabuś J.	1
Łagisza.		Piwowarczykówna Jadwiga	1
Fronczak R. Nauczyciel	1	Thiel R.	1
Zw. Pol. Naucz. „Ognisko“	1	Tobłski Jastrzębiec T.	1
Rysowski Z. Naucz.	1	Związek Legionistów Pol. Zagł. Dąbr.	1
Malinowice.		Strzyżowice.	
Olszewski J. właścic. folw.	1	Hrabi T. Kierow. szkoły	1
Niegowa.		Saint Eloy — Francja.	
Borek W. Ksiądz Proboszcz	1	Fujarski Piotr	1
Olkusz.		Warszawa.	
Borzemska	4	Reicher M. Dr.	1
Ożarów.		Zakopane.	
Reicher K.	1	Księg. Gebethner i Wolf	5
Poznań.		Ząbowice.	
Księg. Gebethner i Wolf	5	Gątkiewicz	2
Sosnowiec.		Rolnik T.	1
Almstaedt H. Wicekomisarz Miasta	1	Zagórze.	
		Milewski S. Ksiądz	1
		Zawiercie.	
		Michnowski L. Marjan Lekarz	1

Spis rzeczy

	Str
Gmina Bobrowniki	
Bobrowniki	15
Dobieszowice	24
Rogoźnik	28
Wojkowice Komorne	32
Żychcice	41
Grodziec	46
Pożyteczna instytucja	77
Gmina Łagisza	
Łagisza	82
Gródków	90
Psary	91
Zagłębie Strzyżowickie	95
Preczów	100
Sarnów	101
Gmina Zagórze	
Zagórze	105
Józefów	121
Klimontów	121

	Str.
Gmina Olkusko-Siewierska	
Gołonóg	129
Ząbkowice	129
Strzemieszyce	149
Z dziejów dawnego górnictwa krusz- cowego	161
Porąbka	168
Niemce	179
Maczki	192
Gmina Niwka	
Niwka	193
Bobrek	203
Dańdówka	203
Gmina Łosień	
Błędów	211
Szwajcarja Zagłębiowska (Okradzionów)	217
Kuźniczka Nowa	223
Łosień	225
Łęka	227
Tuczna Baba	228
Trzebiczka	230
Gmina Wojkowice Kościelne	
Wojkowice Kościelne	234
Góra Siewierska	240
Malinowice	243
Ujejsce	248
Wygieźzów	250
Sikorka	250

	Str.
Trzebiesławice	251
Wareżyn	252
Strzyżowice	253
Dąbie	256
Goląsza	257
 Gmina Ożarowice	
Ożarowice	258
Pyrzowice	263
Myszkowice	265
Łubianki	269
Sączów	273
Siemonia	270
Twardowice	278
Tąbkowice	278
Niezdara	278
 Legendsy i opowiadania górnicze	
Kapliczka w Bobrownikach	23
Mogiła Powstańcza	26
Tatarzy w Dobieszowicach	27
Skamieniali bracia	30
Sowia Góra	42
Zburzone miasto	70
Djabelskie kamienie	73
Przed tysiącem lat	74
Zaklęty pustelnik	86
Duch Kopalni „Tadeusz“	97
Ukryte skarby	99
Wilcza góra	116

	Str.
Tajemnicze barany	126
Fjołki królowej Jadwigi	134
Tajemniczy pustelnik	140
Lipa mongolska	164
Sen o skarbach	166
Mogiła Pawła Jelitczyka	173
Kpiorz Korólek	185
Pasterka na kopalni Maurycy	205
Skarb powstańczy	239
Zakopane skarby	246
Dodatkowy spis prenumeratorów	281

Pracownia Śląska

14154

Sl

E

Biblioteka Śląska w Katowicach

ID: 0030001040130

II 1044383